

“MAYIN TEMİZLEME YASASI” ÜZERİNE DÜŞÜNCELER VE ÖNERİLER

İbrahim Umran SEBZECİ*

ÖZET

Bu makalede, Türkiye’deki Mayın Temizleme Faaliyetlerinin yönetiminde karşılaşılan problemlerin çözümü için gerekli önlemler ve yasal düzenlemeler hakkında öneriler yapılmakta, bu kapsamda; TSK’nin ve hükümetin rolü açıklanmaya çalışılmakta, kurulması önerilen sonuç odaklı Mayın Temizleme Başkanlığı sisteminin oluşturulmasına katkıda bulunulmaya çalışılmaktadır.

ABSTRACT

In order to solve encountered management problems in demining, this article proposes a Mine Clearance Act for Turkey, and tries to explain the scope of government's and TAF's role. Article also tries to make contribution to the establishment of a result-oriented Mine Clearance Presidency/Mine Action Authority System.

1. GİRİŞ

Mayın kullanılması; gömülmesi ve kaldırılması veya temizlenmesi teknik bilgi, uzmanlık, dikkat, sabır ve disiplini gerektiren bir faaliyettir. Tuzaklanmış mayınlarla, düşmanın mayınlarıyla, serseri mayınlarla ilgili faaliyetlerde ise çok daha hassas davranmak gerekir.

Mayınlar döşendikten sonra başıboş bırakılmaz, etkisini arttırmak için gözetlenir. Ateşle korunur. Kullanıldıktan sonra en kısa zamanda kaldırılır. Mayınların başıboş bırakılmamasının diğer bir sebebi de her silahta olduğu gibi sürekli bakım gerektirmesidir. Bakımı yapılmamış silah/mayın arıza yapar, kullananı tehlikeye atar, beklenen faydayı sağlamaz aksine, adamın başına bela olur. Döşenmiş mayınların ve mayın tarlalarının sürekli bakımlarının yapılması, kullanım amacı ortadan kalkınca, usulüne uygun olarak kaldırılması ve depolanması veya imha edilmesi, bu maksatla emek ve para harcanması gerekir. Aksi halde bu mayınların bedeli gün geçtikçe daha pahalı ödenir. Bu nedenlerle mayınların yetkisiz, bilgisiz ve yeteneksiz kişiler tarafından kullanılmasının mutlaka önlenmesi, her nasıl kullanılmış olursa olsun, tespit edilen bütün mayınların usulüne uygun olarak bir an önce temizlenmesi ulusal bekanın ve refahın gereğidir.

2. TÜRKİYENİN MAYIN SORUNU

Günümüzde 78 ülke kara mayınları, 85 ülke ise Patlamamış Askeri Mühimmattan(PAM) kaynaklanan tehdide maruz bulunmaktadır. Bu ülkelerde 1999 yılından itibaren icra edilen insani mayın temizleme faaliyetleri kapsamında, 1 milyon adet Antitank (araç) (A/T), 8 milyon adet A/P

mayın ve/veya (PAM) zararsız hale getirilmiştir. Milyarlarca metrekaresel alan sivil kullanıma açılmıştır. Mayın temizleme faaliyetlerinin büyük bir bölümü az gelişmiş ülkeler tarafından, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu lider ve bağışçı ülkelerin desteğiyle icra edilmiştir. ¹

Türkiye; Ottawa Antipersonel(A/P) Kara Mayınlarının Yasaklanması Sözleşmesini, 2003 yılında TBMM'de onaylayarak uluslararası yükümlülük altına girmiştir. Başlıca yükümlülükleri; eğitim için elde bulundurulacaklar hariç bütün A/P stoklarını 2008 yılına kadar imha etmek, 2014 yılına kadar ise ülkesindeki bütün mayınlı alanlarını temizlemektir. Ottawa Sözleşmesi'nde özetle;

- APKM'lerin kullanılması, stoklanması, üretimi ve transferi yasaklanmaktadır.
- Sadece mayın tespit, temizleme ve imha tekniklerinin geliştirilmesi ve eğitim maksatları için belirli bir miktar mayın bulundurulmasına ve transferine müsaade edilmektedir.
- Dört yılı geçmeyecek şekilde en kısa sürede depolardaki bütün APKM'ler ile on yılı geçmeyecek şekilde döşeli bulunan bütün APKM'lerin imha edilmesi,
- Mayın döşeli veya döşeli olmasından tereddüt edilen bölgelerin; işaretlenmesi, gözetlenmesi ve bu bölgelerin tel örgüsü veya diğer metotlarla tecrit edilmesi,
- Taraf ülkeler arasında; mali yardım ve teknolojik işbirliği yapılmasına imkan sağlanması talep edilmektedir. ²

Geçen 5 yılı aşkın zaman içerisinde Türkiye'nin, bu yükümlülüklerini yerine getirmek konusunda, imkanları çok sınırlı diğer birçok ülkeye görece önemli adımlar atamadığı üzüntüyle izlenmektedir. Stokların imhası, zamanında ve tam olarak sağlanamadığı gibi, mayınlı alanların temizlenmesinde de çeşitli faaliyet tuzaklarına düşmüş bulunmaktadır. Bu kapsamda; mayınlı alanların temizlenmesinde politik, askeri, teknik bilgi ve tecrübe noksanlığından kaynaklandığı anlaşılan kısır bir tartışma ortamına girilmiştir.

Vatandaşlarımız, 50 yılı aşkın süreden beri mayın ve PAM yüzünden ölmekte, yaralanmakta ve uzuv kaybına uğramaktadır. Son istatistiklere göre, mayından ve Patlamamış Askeri Mühimmattan(PAM) dolayı sivil ve asker olmak üzere; 2005 yılında 68, 2006 yılında, 18, 2007 yılında 28 vatandaşımız ölmüş, 2005 yılında 152, 2006 yılında 55, 2007 yılında 73 vatandaşımız yaralanmıştır. ³ Bu korkunç istatistiğin devamı her ne pahasına olursa olsun önlenmelidir. Vatandaşlarını mayından ve PAM'dan arındırılmış güvenli bir ülkede yaşatmak görevi Devletimizin varlık sebebidir.

* İstihkam Kurmay Kıdemli Albay (Emekli)

¹ <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/MUMA-7QS54A?OpenDocument,27> May 2009

² Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü'nün 7/3/2008 tarih ve B.02.0.KKG.0.10/101-1505/1058 sayılı Kanun Tasarısı

³ Turkey Land Mine Monitor Report 2008

<http://lm.icbl.org/index.php/publications/display?url=2008/countries/turkey.html>

3. ÇÖZÜM ZORUNLU

Mayınların ve PAM'ın temizlenmesi, BM kurallarına göre her egemen devletin sorumluluğundadır. TBMM tarafından onaylanan Ottawa Sözleşmesi gereğince Türkiye Cumhuriyeti Devleti 2014 yılına kadar sözleşmeden kaynaklanan sorumluluklarını yerine getirmek zorundadır.

Türkiye'deki mayın ve PAM sorunu, sadece Suriye ve Irak sınırlarındaki 1956-1959 yıllarında döşenmiş 1 milyon adet mayından kaynaklanmamaktadır. Ermenistan ve İran sınırları ile yurt içinde terörist faaliyetlerden kaynaklanan mayın, operasyonlardan ve atış alanlarından kaynaklanan PAM sorunu da Ottawa Sözleşmesi gereğince üstlendiğimiz sorumluluğun bir parçasıdır. Daha önemlisi, Devlet olmanın ve vatandaşlarımızın hepsine güvenli bir yaşam ortamı sağlamak sorumluluğunun gereğidir.

Sorumluluk TSK'nin değil, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nindir. İnsani mayın temizleme faaliyetleri askeri bir görev olmayıp çok boyutlu ve çok yönlü teknik bir faaliyettir. Bu faaliyetler; sorumluluğunun gereği olarak devletin bütün ilgili makamlarının katılımıyla, her türlü sivil ve askeri tedbirleri alarak, ulusla arası kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde, akılcı ve şeffaf politik, stratejik ve teknik planlamaların ve uygulamaların yapılmasını gerektirmektedir.

Türkiye kendi bu konudaki yükümlüklerini yerine getirmek üzere gözle görülebilir bir adım atamamıştır. Konunun çok önemsiz bir bölümünü teşkil eden, mayınların temizlenmesi işi ve temizlenecek arazilerin paylaşımı konusu, politik çıkar komisyonlarına havale edilerek kısır bir döngüye girilmiştir. Türkiye'nin uluslar arası sözleşmeden kaynaklanan sorumluluğunu yerine getirmek maksadıyla; problemin tam olarak ortaya konulmasına ve politik, askeri, insani, mali, idari ve teknik çözüm yollarının bulunmasına odaklanması gerekirken, ortaya çıkacak rantın paylaşılmasına odaklanması, TSK'nin mayın temizleme yeteneklerinin tartışılması üzüntüyle izlenmektedir. Türkiye'nin bu konudaki politik, askeri, insani, teknik ve mali imkan kabiliyetleri böyle bir problemin üstesinden gelmeye yeterlidir.

4. MERKEZİ PLANLAMA İHTİYACI VE TSK'NİN KATKISI

Ulusal Mayın Temizleme faaliyetleri; mayın ve PAM'a karşı bilinçlendirmeyi, Mayın ve PAM'ın keşfini, tespitini, işaretlenmesini, temizlenmesini, zarar görenlerin tedavisi, bakımı, sosyal ve ekonomik rehabilitasyonunu, stokların ve kaldırılan mayınların yok edilmesini, bu işler için gerekli kaynakların sağlanmasını ve yönetimini kapsar. Bu faaliyetler için gerekli yasama çalışmalarında ise; yapılacak kapsamlı bir durum muhakemesi, planlama ve uygulamanın gerektirdiği ihtiyaçlara cevap verecek ulusal mayın temizleme politikası hazırlanır ve açıklanır. Yapılacak çalışmalardan sorumlu ve yetkili ve ulusal makam ve kilit personel belirlenir, seçimi esasları, emir komuta ve

koordinasyon ilişkileri düzenlenir, teşkilat ve kadroları saptanır, uygulama ve kaynak tahsis öncelikleri belirlenir, ihtiyaç duyulacak yeteneklerin kazanılması ve eğitim yönetimi hususları ile kalite ve risk yönetimi esasları vb. ortaya konulur.^{4,5}

Yukarıda sayılan faaliyetler; mayın temizliğinde karşı karşıya bulunulan sorunun yönetim ve planlama noksanlığından kaynaklandığını, TSK'nin yetki ve sorumlulukları ile imkan ve kabiliyetlerinin ötesinde olduğunu göstermektedir. Ulusal Mayın Temizleme faaliyetlerinin, TSK'nin da katkısı sağlanarak yasal olarak yetkili ve sorumlu bütün makamlar tarafından, Hükümetin yönetiminde yapılmasını gerektirmektedir.

TSK'nin muharebe sahasındaki her türlü mayın ve PAM'ın tespiti ve zararsız hale getirilmesi konusundaki imkan ve kabiliyetleri tamdır. TSK, her türlü muharebe koşulunda mayın temizleme görevlerini yerine getirmek yeteneğine sahip olmakla beraber sivil, hatta hükümet dışı organizasyonların üstlendiği, koordineli olarak icra ettiği insani mayın temizleme faaliyetlerini devletin tek unsuru olarak yerine getirebilmek yetki ve yeteneğine sahip kılınmamıştır. Mayın veya PAM ile kirlenmiş alanların %100 veya %99,6 garantili olarak temizlenmesini müteakip sivillere devredilmesi gerekmektedir. Askerlerin muharebe sahası koşulları için geçerli yetenekleri, yukarıdaki kabul edilebilir risk sınırlarına ulaşmaya (garantiyi sağlamaya) imkan vermemektedir.⁶

TSK ve mensupları, Mayın ve MAP temizliği konusundaki bütün gelişmeleri yakından takip etmekte bu kapsamdaki askeri faaliyetlere katılmakta, konsept ve doktrinini geliştirmektedir. BM, NATO kapsamındaki bütün konsept ve arazi çalışmalarına katılmaktadır. Kendi ülkesinin bu konudaki ihtiyaçlarının karşılanmasında bütün varlığıyla üzerine düşecek görevleri yerine getirmeye hazırdır. TSK, Ankara'daki NATO Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezinde 1999 yılından bu güne kadar 37 ülkeden 225 personele mayın temizleme ve PAM zararsız hale getirme eğitimi vermiştir.⁷ TSK, Ülkesinde icra edilecek insani mayın temizleme faaliyetlerinin planlanması ve uygulanmasında da üzerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirebilecek imkan ve kabiliyetlere sahiptir.

5. HAL TARZI VE YASA TASLAĞI

Suriye sınırı boyunca temizlenecek mayınlı alanların temizlenmesi sonrasında oluşacak rantın yasadışı yollardan paylaşımını engelleyecek düzenlemelerin ötesinde, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin öncelikle vatandaşlarına yönelik daha sonra uluslar arası sorumlulukları gereğince izlemesi gereken genel siyasetin, stratejilerin belirlenmesi, bunların gerçekleştirilebilmesi için yasal

⁴ Developing Mine Action Legislation — A Guide, Second edition, GICHD, Geneva, March 2006.

⁵ Guide for the application of International Mine Action Standards (IMAS), United Nations Mine Action Service (UNMAS), http://www.mineactionstandards.org/IMAS_archive/Final/IMAS.pdf

⁶ The Role of the Military in Mine Action, Geneva International Centre for Humanitarian Demining

⁷ Turkey Land Mine Monitor Report 2008

düzenlemelerin bir an evvel yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda mayınların temizlenmesi için Anayasa ve yasaları dolanarak rant paylaşım hesaplarının yapılmasından vazgeçilmesinde, aşağıdaki tedbirlerin alınmasının sağlanmasında fayda mütalaa edilmektedir.^{8,9}

- a. Sadece Suriye Sınırındaki mayın tarlalarının toprak kiralanması suretiyle temizlenmesi konusunda yapılacak ihalenin yasal zeminini oluşturmak maksadıyla hazırlanmış olan kanun tasarısı (Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Devleti Arasındaki Kara Sınırı Boyunca Yapılacak Mayın Temizleme Faaliyetleri ile İhale İşlemleri Hakkında Kanun Tasarısı) komisyondan geri çekilmelidir. Söz konusu tasarı yasalaşsa dahi, mayın ve PAM sorunun çözümü sağlanamayacak, Türkiye'nin yükümlülüklerini yerine getirmesi için gerekli ilave yasal düzenlemelere ve tedbirlere ihtiyaç duyulacaktır.¹⁰
- b. İlk olarak; Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye'nin Mayın ve PAM probleminin uluslar arası standartlara uygun olarak belirlenmesi ve objektif bir Mayın Temizleme Politikası, Stratejisi ve Eylem Planının oluşturulmasını sağlayacak yetki, sorumluluk ve yetenekleri kapsamlı olarak belirlenmiş, özerk ve etkili bir Mayın Temizleme Başkanlığı (MTB) ve Mayın Temizleme Başkanlığı Harekat Merkezi (MTBHM) tesis edilmelidir.
- c. MTB.lığı, mayın ve PAM çalışmalarının etkin bir biçimde idare edilmesi için gereken yerel ve ulusal şartların sağlanmasından, MTBHM ise; ülkemiz sorumluluğundaki mayın Temizleme çalışmaları programının, mayın temizleme standartlarının, Yasa, Tüzük, Yönerge ve Devamlı Talimatlarının oluşturulmasını gibi konularda TMT Bşk.lığının karargah hizmetleri icra edilmesinden sorumlu olacaktır. MTB.lığının arazideki icra organlarını ise Mayın Temizleme Merkezleri (MTM) oluşturacak ve arazideki mayın temizleme faaliyetlerini sevk idare, koordine ve rapor edecektir.
- d. İkinci olarak; söz konusu Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında ülke imkanlarının etkili ve verimli olarak kullanılmasını sağlamak maksadıyla; Başbakanlıkça belirlenecek sorumlu bir bakanın (MSB)'nın Başkanlığında, sekreteryaya hizmetleri MTBHM tarafından yürütülecek, ilgili bakan ve kurum başkanlarının katılımlarıyla ulusal ve uluslara arası imkanların top yekun kontrol ve koordinasyonunu sağlayacak bir Mayın Temizleme Koordinasyon Kurulu (MTKK) oluşturulmalıdır.
- e. Üçüncü olarak; Bakanlar Kurulu Kararıyla kurulacak yukarıdaki MTB ve unsurları; tehdidin tanımlanması ve bu kapsamda Türkiye ve vatandaşlarımıza yönelik mayın ve PAM tehdidi ile

⁸ Developing Mine Action Legislation — A Guide, Second edition, GICHD, Geneva, March 2006.

⁹ http://www.mineactionstandards.org/IMAS_archive/Final/IMAS.pdf

¹⁰ Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Devleti Arasındaki Kara Sınırı Boyunca Yapılacak Mayın Temizleme Faaliyetleri ile İhale İşlemleri Hakkında Kanun Tasarısı ve Tarım, Orman ve Köyişleri ile Plan ve Bütçe Komisyonları Raporları (1/543)

kirlenmiş bölgelerin tespiti ve işaretlenmesi, tehdidin artmasını önleyici tedbirler alınmasına paralel olarak, gecikmeksizin temizleme faaliyetlerinin etkinlik ve verimlilikle yapılmasını sağlayacak yasa taslağı hazırlama çalışmalarını gerçekleştirmelidir. Yasada; sorumlu ulusal makamlar ve kilit personelin yetkileri belirlenmeli, seçimi, emir komuta ve koordinasyon ilişkileri düzenlenmeli, teşkilat ve kadroları saptanmalı, gerekli kaynakların tahsisinin nasıl yapılacağı gibi hususlar açıkça belirtilmelidir. Yasanın hazırlanmasında, TBMM ve hükümet birimleri ile sivil ve resmi bütün kurum ve kuruluşların katkıları sağlanmalı, uluslar arası organların ve hatta şirketlerin uzmanlık ve geniş tecrübelerinden istifade edilmelidir.

f. Yasanın hazırlanmasındaki safhada sağlanacak geniş katılım, mayın temizleme çalışmalarının amacının, MTB.lığı, MTBHM ve MTM'lerin sorumlulukları ve ihtiyaçlarının, kamuoyu ve TBMM tarafından daha iyi anlaşılmasına, gayret birliğinin sağlanmasına imkan verecektir. Mayın Temizleme Yasası temelinde MTB.lığı, MTBHM ve MTM'leri güçlü bir idari yetki ve nüfuza sahip olacak, rol ve sorumlulukları daha net olarak belirlenmiş olacaktır. Ulusal ve uluslar arası ilgili kurum ve kuruluşların yakın işbirliği, mayın çalışmalarının tasarım, planlama ve uygulanmasında daha gerçekçi ve şeffaf olunması sağlanacaktır.

g. Mayın Temizleme Yasa Tasarısında yer verilmesi uygun mütalaa edilen diğer hususları şöyle sıralamak mümkündür:

(1) Arama çalışması yapan ve diğer personelin, kirlenmiş bölgeye, hükümet görevlilerine ve çalışmalarını yürütmeleri için gerekli bilgilere ulaşmalarına izin verilmesine yasal dayanak oluşturmak maksadıyla; mayın/PAM ile kirlenmiş bölgelerin aranması, kayıtlarının tutulması, haritalarının hazırlanması, işaretlenmesi, temizlenmesi, raporlarının tutulması ve bilgi bankası oluşturulmasına ilişkin yetki ve sorumluluklar belirlenmelidir. Mayın/PAM hakkındaki verilerin toplanması sorumluluğu ve yetkisi MTB.lığına yasayla verilmeli, mayın/PAM kirlenmesine maruz kalmış bölgelerin yeri ve mayın/PAM kazaları hakkındaki bilgileri toplama, değerlendirme, denetleme, saklama, yayınlama imkan ve kabiliyetine sahip olması sağlanmalıdır.

(2) Mayın/PAM risk eğitimin verilmesi, insanlarımızın bu silahların kurbanı haline gelme riskini asgariye indirmenin önemli bir parçasıdır. Risk eğitimi, Mayın Temizleme Yasasına özellikle dahil edilmelidir. Böylece; mayın/PAM riski eğitimin bölgedeki okulların müfredatına dahil edilmesi, tehdide maruz vatandaşların eğitilmesi, bu maksatla yerel ve ulusal basın ile gönüllü kuruluşların etkili ve verimli desteği sağlanmalıdır.

(3) Stokların imhası konusundaki yükümlülükler Mayın Temizleme Yasasına dahil edilerek, anti-personel mayınlar ve benzeri silahların bulundurulması, taşınması, depolanması ve

imhası ve özellikle kullanılması esasları düzenlenmeli problemin tamamen çözümü ve tekrarının önlenmesi için yasal zemin sağlanmalıdır.

- (4) Mayın veya PAM sebebiyle yaralananların tıbbi bakımı, rehabilitasyonu, sosyal ve ekonomik uyumunun sağlanmasında genellikle kamu sağlığı ve sosyal hizmetlerle ilişkili bakanlıkların sorumluluğunda olmakla beraber, MTB.lığı bu konuda koordinatör olarak yetkilendirilmelidir. MTB.lığının tıbbi müdahale, rehabilitasyon veya sosyal yardım ihtiyacı olan kurbanların saptanmasına yardımcı olmak üzere ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşlarla beraber çalışabilmesi yasal bir zemine oturtulmalı, konuyla ilişkili çeşitli kurumların koordinasyonuna işlerlik kazandırılmalıdır.
- (5) Mayın Temizleme Yasası ulusal ve uluslar arası sivil veya askeri operatörlerin ülkede faaliyete geçmeden önce yetki almasını ve gerekli sertifikasyona(yeterlilik belgelerine) sahip olmalarını şart koşmalıdır. Böylece uluslararası kuruluşlar, STK'lar ve ticari şirketlerin; mayın çalışmalarını planlamak ve idare etmek, kendi somut mayın çalışma görevlerini yerine getirmek için gerekli uzmanlığa sahip olmaları sağlanacaktır. Mayın çalışmaları yapan operatörlerin yetki almasını şart koşmak, mayın çalışmalarının kabul gören standartlara ve ulusal önceliklere uygun yürütülmesine yardımcı olacaktır.
- (6) Mayın Temizleme Yasası MTB.lığına uygulama kriterlerini saptama yetkisi vermeli ve bu konuda görevlendirmelidir. Yetki verme usulleri, olumsuz yönde karar söz konusu olduğunda ilgililerin MTKK'ya temyiz başvurusu hakkını da kapsamalıdır. Başvuru hakkı genel olarak mayın temizliği ve mayın riski eğitimi yapan kurumlara ve stok imhası için çalışan kurumlara verilmelidir. Kurbanlara yardım hizmetleri veya danışmanlık işi yapan örgütlere çalışma yetkisi verilmesinden MTB.lığı sorumlu kılınmalıdır.
- (7) Kalite yönetimi, mayın temizleme çalışmalarının başarısı için kritik önem taşımaktadır. Sürmekte olan veya tamamlanmış projelerin ulusal standartlara ve ulusal mayın temizleme planının önceliklerine uygun yapılmış olduğunu denetlemek de MTB.lığının sorumluluğuna verilmelidir.
- (8) Mayın temizlik sürecinde; kurumları temizlik işlemi öncesinde ve esnasında izlemek, sürekli değerlendirmek, rapor etmek, operasyonun hedefine ulaşmasını engelleyecek risklerin yönetimini yapmak, temizlenmiş sahayı resmen açıklanmadan önce denetlemek, temizleme operasyonun emniyetli ve sözleşme yükümlülüklerine uygun olarak yapıldığını ve temizlenen alanın ilerideki kullanımı için güvenli olduğunu garanti altına almak ve tahsisi için Bakanlar Kuruluna teklifte bulunmak yetkisi MTB.lığına verilmelidir.

(9) Mayın Temizleme Yasası ulusal mayın çalışmaları standartlarının belirlenmesinde MTB.lığını yetkili kılmalıdır.

(10) Mayın/PAM kazalarında sorumluluk ve sigorta işlemleri konusu Mayın Temizleme Yasasıyla düzenlenmelidir.

Sonuç olarak; Türkiye mayın ve PAM temizliği konusunda gerekli imkan ve kabiliyetlere sahiptir. Sorun politika ve yönetim noksanlığından kaynaklanmaktadır. Etkili bir yasama çalışmasıyla bu problemin üzerinden gelmek mümkündür. Türkiye'nin, uluslar arası hukuktan kaynaklanan ve vatandaşlarının kutsal yaşam hakkının gereği olan devlet sorumluluğunu yerine getirmesi, kısır çekişmeler ile sürüncemede bırakılmamalıdır.

KAYNAKÇA

**Uluslar arası Mayın Hareketi Standartları Uygulama Talimatı, Guide for the application of International Mine Action Standards (IMAS), United Nations Mine Action Service (UNMAS),

***Mayın Hareketi Yasalarının Geliştirilmesi Talimatı, Developing Mine Action Legislation — A Guide, Second edition, GICHD, Geneva, March 2006

****Mayın Hareketinde Askerlerin Rolü, The Role of the Military in Mine Action, Geneva International Centre for Humanitarian Demining

*****Turkey Land Mine Monitor Report 2008